

УДК 94 (477) «1939/1945»

**«ДЕСТАЛІНІЗАЦІЯ» ТА «ДЕКОМУНІЗАЦІЯ» В ОДЕСІ (1941-1943 рр.):
МЕТА, МЕТОДИ Й АКЦЕНТИ***Микола Михайлуца*Одеський національний морський університет
Україна, 65029, м. Одеса, вул. Мечникова, 34
e-mail: Michailuca@ukr.net

Складні і, водночас, конче необхідні процеси декомунізації українського суспільства, очищення історичної свідомості нинішніх українців (як і багатьох народів пострадянського простору), не тільки від маркерів комуністичної скверни, але й від свідомого безпам'ятства взагалі, бажання деяких забути страшне минуле, сформувавши нову, модерну історичну пам'ять тільки на основі позитивістської/ліберальної методології спонукали нас на висвітлення запропонованої у цій статті теми.

Не можна не сприймати позитивно слова відомого українського історика Я. Грицака, про те, що обговорення минулого і його ролі для сучасної України не буде повним, якщо не порушувати ще одного аспекту – «історичної пам'яті». Вельми переконлива та логічна стара теза, яку наводить історик – «Як і все в людському світі, минуле існує ніби двічі: те, яким воно насправді було, і те, яким воно є в наших головах» [1, с. 102]. У нашому ж випадку, усвідомлюємо факт, що те, що першого разу «минуло» відбулося у воєнні 40-ві роки, коли Одещина була під румунським адмініструванням, і влада, за активної участі й підтримки російських націоналістів здійснювала на власний розсуд «декомунізацію» по-окупантськи, перейменовуючи вулиці, площі та бульвари, видаючи низку газетних статей про пороки сталінського комуністичного режиму. Ця ж тематика активно обговорювалась і засіла «у головах підкупаційного населення», яке довгі роки по війні на побутовому рівні не приховувало певних симпатій, характеризуючи життя за румунської окупації. Сьогодні у незалежній Україні «минуло» вдруге піддається декомунізації, на відміну «десталінізації», яка, на нашу думку, відбувалася в історії тричі – перший раз у протистоянні 40-х років, вдруге – за хрущовської «відлиги» і втретє, маємо надію що в останнє, зараз! Тож актуальність заходів, здійснюваних в українському суспільстві, в якому одні налаштовані на радикальні зміни, на створенні пантеону саме українських героїв, а інші, якщо

і не насмілюються радикально чинити спротив декомунізації – все ще перебувають у полоні байдужості до «героїзованих» історичних персон, висловлюючись на кшталт: «Та він (пам'ятник – М.М.) нікому не заважає, то хай собі стоїть...», має велике значення, аби суспільство наше жило по-новому, здійснюючи історичне та національне оновлення.

Відмова від комуністичного спотворення ідеологією минулого нашого тяжко вибудованого сьогодення, заміна експортованих «кремлівськими мудрецькими» ідолів і породжених ними ж пропагандистських акцентів з пролетарсько-радянського минулого, – зараз, в умовах збройної боротьби українців за свободу проти агресії східного сусіда, представляється нам дуже назрілим, здійсненням, хоч і запізним на десятки років, завданням.

Тому нам видається не менш важливим у рамках парадигми тоталітарної сутності сталінізму, спробувати розглянути протистояння ідеологічних систем на прикладі пропагандистських рефлексій друкованих засобів впливу на маси, а саме преси, в умовах Другої світової війни на теренах півдня України. Предметом нашого дослідження обрано ідеологічну спрямованість російськомовної преси, що виходила у румунській зоні окупаційного адміністрування і, що вельми для нас цікаво, рівень актуалізації окупантами на газетних сторінках теми сталінсько-комуністичних репресій у СРСР, використання прикладів і жахливих наслідків карально-терористичної політики ВКП(б)-НКВС у досягненні їхніх цілей.

Реалізуючи поставлене завдання, нам довелося звернутись до своєрідного емпіричного матеріалу, що значним пластом представлений у різних періодичних виданнях, які являли собою найбільш найстаріший і найпоширеніший засіб комунікації у середині минулого століття, змагаючись поряд з популярними радіо та кіно. Різниця в яскраво вираженій ідеологічній спрямованості, як самих газет, так і опублікованих на їх шпальтах статей і матеріалів, була тією обставиною, яка викликала на-

ше вельми обережне ставлення до опублікованих на сторінках газет фактів, статистики й іншої інформації.

Значимо, що значний блок цього виду джерел компактно зосереджений у фондах Державного архіву Одеської області (ДАОО) і є вельми репрезентативним матеріалами, опублікованими й газетах «Молва» та «Одесская газета» (Фонди П-13, р-3964, р-4093). Номери цих видань, а також газети «Прибугські вісті», «Буг», «Одесса», «Детский листок» та інші частково зберігаються у фондах архіву УСБУ в Одеській області й у спецхранах Одеської національної наукової бібліотеки.

Якщо ж «Молва» і «Колокол» були виданнями НТСівської** спрямованості, від яких «тхнуло» заретушованим духом російського націоналізму, то газета «Одесса», спочатку як тижневик, а з травня 1942 р. – як щоденник, виділялася особливою антикомуністичною наступальністю з вираженим прорумунським акцентом. Спеціально для залучення підтримки з боку місцевих жителів німецьких колоній півдня України, влітку 1942 року окупанти організували видання газети німецькою мовою «Der Deutsche in Transnistrien» («Німець в Транснїстрії»). Загалом, на території «Транснїстрії» поширювалось, окрім зазначених друкованих видань, ще й румунських – 11 газет і 15 журналів, а також 19 німецьких журналів. Роздрібні ціни на цю продукцію коливалися від 10 до 20 пф. за газетний номер і, відповідно, у межах від 20 пф. до 1,8 марки за один номер журналу [2]. На користь того, що газети були доволі доступними носіями інформації для населення, свідчить той факт, що до сьогодення знаходять подібні раритетні видання на Старокінному ринку в Одесі. І це зважаючи на те, що у комуністичні часи можна було поплатитися свободою за зберігання окупаційної літератури. Втім, повернемося безпосередньо до теми.

Слід мати на увазі, що тема репресій дуже

* Упродовж 1941 р. до початку 1942 р. газета виходила у Голті (м. Первомайськ, Миколаївської області) українською мовою. Від січня 1943 р. після того, як газета надрукувала низку статей про надію українців на утворення вільної української держави, статтю про панахиду по Т. Шевченкові, яка відбулася 11 березня 1942 р. на вшанування поета, газету було перейменовано російською мовою – «Прибугские известия». Боязнь українського іредентизму, змусила румунську адміністрацію у губернаторстві Транснїстрія, видавати цю ж газету російською.

** Від назви громадсько-політичної організації – Народно-Трудовий Союз російських солідаристів, яка виникла з ініціативи нового покоління білої еміграції у 1930 р. У 1930-40-і роки боролись за визволення Росії від більшовиків за допомогою третьої сили – російського народу у формуваннях «Русской освободительной армии» (РОА) на чолі з А. Власовим.

часто піднімалася на сторінках транснїстрійських видань і мала явну пропагандистську спрямованість у протистоянні ідеологій воюючих сторін. Наші копії підрахунки лише за двома періодичним виданнями – «Молва» й «Одесская газета», свідчать про десятки публікацій на зазначену тематику. Наприклад, якщо за період з кінця жовтня 1941 р. до початку лютого 1942 р. в «Одесской газете» було опубліковано 14 статей, що так чи інакше стосуються тематики комуністичних репресій у СРСР, то редакція газети «Молва» тільки з грудня 1942 р. по березень 1943 р. надрукувала 27 матеріалів. Як бачимо, репресивний наратив статистично дуже широко представлений у підокупаційних виданнях, і тому, ця обставина сприяла нашому поглибленому та серйозному препаруванню тієї інформації, яка була представлена на сторінках цих видань. Весь цей матеріал можна систематизувати декількома блоками, які об'єднані спільним смисловим навантаженням, ідеологічною спрямованістю, риторикою і навіть художнім зображенням (графікою, малюнком) і т.п.

Перший блок, який розкривав анатомію сталінських репресій у СРСР, складають безпосередньо редакційні або авторські статті, де було представлено тлумачення нагальних проблем населення Задністров'я, особливо, щодо майнових прав, прав власності й інше, пов'язане з цим. Місцеве населення, що залишилося в окупації, бажаючи отримати дозволи на повернення відібраної більшовиками власності, а також зацікавлені одесити, особливо приватні адвокати, які намагалися на цьому заробити, активно мусували подібну тематику. Цитуючи «Одесскую газету» від 10 грудня 1941 р. розумієш злободенність цієї проблеми для багатьох, які через «страх перед всевидячим оком НКВС і кари, яка щедро сипалась на голови» раніше були позбавлені можливості повернути колишню власність. Адже «усе руйнуючий більшовизм, надовго дезорганізувавши нормальне економічне та громадське життя, знищив низку основних прав культурного людства: власність, свободу волі у договірних відносинах, право успадкування майна і т.д.»

Стаття «Напередодні», надрукована у цьому ж виданні від 31 грудня 1941 р. дала пророчу оцінку «рокам панування цього другого Чингізхана» – періоду більшовицького правління, який «темною ганебною плямою увійде в історію Росії». Довго ще не згасне народна ненависть до «батька-учителя і його комуністичної «гвардії», які в ім'я збереження панування азійського сатрапа і його безжальної свити –

опричників НКВД», у своєму прагненні «будь-якими засобами поневолити людство і заволодіти світом» згубили мільйони людей у катівнях, засланнях і на фронтах.

Значне місце в ідеологічному протистоянні (і за обсягом, і за розміщенням на шпальтах) займали уривки, які виносилися на сторінки преси, з книг про сталінські репресії, про терор як систему державного управління, про стратегії виживання індивідуума у величезному «таборі СРСР». Це серія статей про репресії: головного редактора газети «Молва» Анатолія Масленнікова під назвою «Наш обов'язок» [3], професора Андрія Балясного «Сила традицій» [4], добірка заміток про взаємини НКВС і трудящих у різних регіонах Радянської Росії, дуже емоційно насичена стаття Миколи Рещикова «Радянська каторга», яка на прикладі однієї людської долі, схарактеризувала суть сталінської репресивної системи у запропонованій схемі – «Страшно і моторошно навкруги. Земля в крові. Руйнування. Злидні. Тортури. Сльози. Голодування. П'ятирічки. Стахановщина. Катівні радянських людобоєн. Садизм більшовицьких катів. Смерть» [5].

Найбільш фундаментальними із названих вище матеріалів нам представляються нарису-уривки з книги Івана Солоневича* «Росія в концтаборі», яка розглядала табір як проекцію волі, як зріз радянського суспільства і радянської системи управління. За І.Л. Солоневичем «Росія в концтаборі – це СРСР» [6]. «Епоха колективізації, – стверджує публіцист, – довела кількість таборів і табірної населення до нечуваних раніше цифр. Саме у зв'язку з цим табір перестав бути місцем ув'язнення і винищення кількох десятків тисяч контрреволюціонерів, якими були Соловки, і перетворився на гігантське підприємство з експлуатації дармової робочої сили, яка знаходиться у підпорядкуванні Головного Управління Таборами –

ГУТАБ ДПУ. Межі між табором і волею стираються все більше і більше. У таборі йде процес відносного розкріпачення табірників, на волі – йде процес абсолютного закріпачення мас. Табір зовсім не є виворотом <...> волі, а просто окремим і навіть не дуже своєрідним шматком радянського життя. <...> А сьогоднішня Росія поки дуже небагато чим краще сьогоднішнього концтабору» [7]. Як актуально звучать слова цього письменника сьогодні.

Наступний блок матеріалів присвячений тематиці програшної «радянської стратегії» в умовах німецько-радянської війни, про «геніального» Сталіна і його військово-стратегічні прорахунки, пов'язані з репресіями офіцерських кадрів в передвоєнні роки, а також, прорахунки на керченському, на харківському напрямках, під Ростовом-на-Дону й під Сталінградом. З особливою іронічністю «непогрішимість» Й.Сталіна подано в статті шефа-редактора «Молвы» Марка Бялковського [8], який аналізував причинно-наслідковий зв'язок репресій офіцерських кадрів в 1930-ті роки і нищівних поразок Червоної Армії безпосередньо в ході німецько-радянської війни.

«Переваги» радянського режиму і процесів радянської після анексії Й.Сталіном Бессарабії влітку 1940 року, спочатку презентувала читачам газета «Молва», помістивши світліни про екстимацію жертв НКВС в Акермані (зараз м. Білгород-Дністровський) у 1941 році, а згодом, на шпальтах «Молвы» проаналізувала Олена Недзельська у своїй статті – «40-й – 41-й роки в Бессарабії». Лейтмотивом статті була репресивна політика комуністів впродовж року після приєднання регіону, які «ніби спішили наверстати втрачений час і намагалися скоріше зробити те, що вчинили за 23 роки в Росії» [9].

Окремим наративом в окупаційних газетних виданнях позначена тема Голодомору 1932-1933 років в Україні, який, висловлюючись словами одеського філософа академіка Авеніра Уємова, є суть методом більшовицького терору як системи. На прикладі Ямпільського, Тульчинського та Томашпільського районів Вінницької області, які входили до адміністративної зони губернаторства «Трансністрія», показаний жах комуністичного терору голодом. Хоч як це не прикро зараз усвідомлювати, але стаття очевидця голоду Павла Нанієва «Тому вже не бути!» ще наприкінці 1942 р. називає не тільки причини цієї трагедії, але й демографічні наслідки та геноцидну спрямованість штучно створеного «геніальним менеджером» Сталіном голоду в Україні. Саме при-

* Солоневич Іван Лук'янович (1891-1953) – російський журналіст, видавець, публіцист і письменник. Брав участь у Громадянській війні у Росії на боці білих; через хворобу на тиф не зміг евакуюватись, жив в Одесі, у Підмосков'ї. Робив кілька спроб перейти кордон, у результаті чого був заарештований і засуджений до 10 років таборів разом з братом і сином. 1934 року, після вдалої втечі з концтабору, жив на еміграції у Фінляндії, згодом у Болгарії, де видав нариси «Россия в концлагере», які були перевидані десятками мовами, що принесло йому світову популярність. Перед Другою світовою війною жив у Берліні, пережив замах агента НКВС у 1938 р. на його родину. 1940 року видав книгу «Народная монархия», в якій ідеалізував монархію допетровської Росії, пропагуючи тезу: «від царського престолу до сільського сходу». Напередодні радянсько-німецької війни написав А. Гітлеру меморандум, попереджаючи про згубність ведення війни проти народу, закликаючи воювати тільки проти радянської влади. Після війни перебрався до Аргентини, потім до Уругваю, де й помер.

чини, масштаби і, головно, антиукраїнську спрямованість цього жажливого минулого й донині не бажає визнавати нинішнє керівництво Російської Федерації. Між тим, газетна стаття воєнного часу оповідала: «На Україні в 1933 році від голоду загинуло понад 7 мільйонів чоловік. Ця трагедія влаштована юдо-більшовицькою партією на чолі з кривавим Сталіним, який у цей страшний 1933 рік нахабно заявив: «Жити стало краще, жити стало веселіше!». У той час, коли на просторах українських полях дозрівало золоте жито, наливалася соковита пшениця, люди, які виростили цей хліб, дивлячись широко відкритими очима на наповнені зерном колосся, не розуміли: чому вони вмирають від голоду?» [10]. Сюжету про голод і поховання померлих від голоду на Херсонщині та Миколаївщині була присвячена й стаття Івана Опраскова «Серед трупів і людоджерів на багатющій землі». Посилаючись на спогади п. Іонського, який працював у 30-ті рр. лікарем дитячого будинку № 6 (знаходився у маєтку Фальц-Фейнів), автор статті наводить страшну статистику про голодну смерть 52% діточок, які перебували на обліку Херсонського відділу соціального виховання: із 900 діток від недоїдання вмерло 468 [11].

З огляду на активізацію релігійного життя на «адміністрованих румунами територіях», преса презентувала статті про становище релігії і Церкви, про антирелігійну й атеїстичну пропаганду в СРСР, у тому числі і в Одесі. На особливу увагу заслуговує стаття Миколи Тарасова в «Одесской газете», що з'явилася на самому початку окупації міста, 5 листопада 1941 р. Ця публікація була присвячена богоборчій сутності більшовицького режиму, репресіям духовенства й антирелігійній пропаганді. Хвиля публікацій про відродження релігії, про відновлення зруйнованих безбожниками храмів і монастирських обителів з'явилася особливо після освячення румунським і місцевим кліром у присутності губернатора Трансністрії Г. Алексяну, Свято-Іллінського кафедрального собору. У грудні 1942 р. «Молва» анонсувала подію, присвячену проведенню панахиди по колишнім архіпастирям, репресованим у 20-30-і роки – преосвященим архієпископам Інокентію та Дмитрію, яких було поховано на Слобідському кладовищі. Могили ж цих пастирів 1936 року більшовики спалювали під час руйнування Преображенського кафедрального собору.

Окремим сюжетом військової дійсності виступає репресивна практика ВКП(б) і караль-

них органів радянської держави, що здійснювалася в ході війни в прифронтовій зоні радянсько-німецького фронту, в районі Ростова-на-Дону та інших регіонах. Особливо акцентувалась увага на каральній акції НКВС у Будьонівську – у відвойованому Червоною армією місті були заарештовані 62 людини, які, ніби раніше, за окупації міста співпрацювали з німцями, з них: 38 були засуджені до розстрілу, 12 – до десяти років і семеро – до чотирьох років таборів [12].

У статті «Мовою цифр» наводиться об'єктивно правдива інформація про звірства загороджувальних загонів військ НКВС, які при першій же спробі червоноармійців до втечі, здатися в полон, або вдатися до відступу, тисячами розстрілювали відступаючих червоноармійців. Про цинічність та антигуманну сутність тактики сталінського режиму свідчить і фотокопія наказу № 455 від 19 жовтня 1942 р. заступника наркома НКВС СРСР, комісара 3 рангу ДБ Кобулова по відношенню до сімей червоноармійців і військовослужбовців, які здалися у полон. Цій темі була присвячена стаття «Звірства над родинами військовослужбовцями», поміщена у лютому 1943 року в газеті «Молва» [13].

Вельми цікавим явищем у протиборстві ідеологій займала карикатура (особливо політична), для якої характеристичною рисою була простота і точність інформації, що передається мистецьким способом. Замішана на висміюванні/сарказмі щодо подій або політичних персон, у першу чергу Й. Сталіна, М. Калініна, союзників по антигітлерівської коаліції – англо-американських лідерів, карикатура друкованих видань у «Трансністрії» (і в Одесі) також представляла й узагальнений образ комуніста, нкдбешника-єврея, хабарника-партократа, державного чинушу і т.д. Малюнки карикатур [Див.: фотокопії з газет «Молва», «Одеська газета»], які розміщалися в основному на другій-четвертій сторінках газет, були чорно-білими, рідше кольоровими і мали доволі сатиричне зображення. Як правило, читачеві газет пропонувалося або соціально-побутову, військово-політичну, або персоніфіковану характеристичну якість саме для тієї чи іншої реальної державної особи, політика, військового тощо. Для такого роду матеріалів притаманна гіперболізація й акцентування на певних сутнісних рисах персони. Карикатури супроводжувалися підписом, хоча й не завжди розлогим, іронічно натякаючи на суті проблеми.

Неодмінною справою румунської адмініст-

рації у «Трансністрії» було проведення своєрідної «декомунізації» та «десталінізації» по-окупантськи у сенсі перейменування вулиць, парків, проспектів, бібліотек тощо. Декомунізація по-румунськи в Одесі розпочалася буквально через місяць після завершення бойових дій на південно-західному театрі німецько-радянського фронту. Постановою № 8 Одеського муніципалітету від 19 листопада 1941 р. міський голова Г. Пинтя, «задля встановлення відповідного порядку», зобов'язував запровадити назви переважної більшості вулиць, згідно міського плану станом на 1914 рік, тобто повертались дореволюційні назви. Проте, три центральні вулиці міста отримували нові назви: вулиця 10-річчя Червоної Армії (до більшовицького перевороту і зараз – Преображенська) мала називатися «вулиця Й.В. Короля Михайла І»; вулиця Карла Маркса (до більшовицького перевороту і зараз – Катерининська) – «вулиця Адольфа Гітлера, Вождя Великої Німеччини», а вулиця Чичеріна (до більшовицького перевороту і зараз – Успенська), відповідно, перейменовувалась на «вулицю Маршала Іона Антонеску, вождя Румунії» [14].

Задля реалізації наказу міського голови в Одесі було створено комісію, яку очолив професор історико-філологічного факультету Одеського університету та директор історико-археологічного музею В.І. Селінов. Зазначеною комісією було укладено проектний список основних назв вулиць Одеси, у січні 1942 р. його було розглянуто та затверджено науково-технічною радою одеського муніципалітету та подано на затвердження міського голови. На початку лютого 1942 р. комісія завершила свою роботу й по інших назвам вулиць. Однак, активні дискусії викликали назви вулиць, які носили єврейські найменування чи прізвища. Враховуючи антисемітські настрої румунських чиновників, які перебували під впливами німецьких союзників, вул. Єврейську було перейменовано у Скобелева, а вул. І.Бабеля – у Дуче Муссоліні. Намагаючись увічнити свою роль у боротьбі зі «сталінським комуністичним ігом» румуни спромоглися перейменувати вул. Поліцейську на вулицю «16 жовтня 1941 року» [15]. Поряд з тим, на вулицях міста часто-густо спостерігалось існування як застарілих назв, так і нових, що викликало у активних поборників «нових порядків» невдоволення та заклики до влади про впровадження уніфікованих табличок на усіх вулицях міста.

Сардонічністю вирізнялася стаття у газеті «Молва» під назвою «Про пам'ятники, портре-

ти і написи», в якій подавалася схема формування культу особи Сталіна та його приспінників. Спочатку, з жовтня 1917 р. більшовики, захопивши владу знищили пам'ятники старого режиму, а на їх п'єдестали встановили своїх комуністичних лідерів, як, наприклад, у Києві на Думській площі замість П. Столипіна, на той же постамент помістили бюст К. Маркса. А далі більше. Повсюдно з'явилися бронзові, мідні, гіпсові пам'ятники Леніну, Сталіну й іншим. Монументи «геніальному» були кругом, на кожному кроці, на площах, на розі вулиць, на стадіонах, біля бібліотек, клубів, у будинках вчених – одним словом кругом! Згодом Сталін почав називати своїм іменем міста, чомусь не ризикнувши торкнутися Москви, він повернув свою милість на провінційні центри, назвавши їх Сталінград, Сталінськ, Сталіно, Сталінобад.

Дещо інакше складалися справи з більш дрібними діями «соціальної революції», особливо з тими, хто не поладив зі Сталіним. Говорячи про найменування міст, слід зазначити, – пише газета, – чим менша питома вага вождя, тим менше було містечко, яке отримувало його ім'я, а оскільки «вожді» часто перетворювалися у «ворогів народу», то міста доводилося знову перейменовувати. Так, як це було з містом Зінов'ївськ, яке отримало цю назву від Єлизаветграду, а потім йому було дано ім'я Кірова. Не обійшлося й без курйозів, так у Пермі, кілька залізничних станцій мали назву «Перм І», «Перм ІІ», а коли Перм перейменовували у «Молотов», то називати ці станції аналогічним чином ніхто не наважився. Найкраще повезло С. Будьонному, його іменем більше всього називали колгоспи, радгоспи та кінні заводи. Так, намагаючись увічнити себе в історії, більшовики змінили до невпізнанності географічну карту країни. Велика визвольна війна познімала з п'єдесталів фігури самозваних владик і зітерла їх імена з прибитих на розі вуличних табличок, – робила висновок редакція видання [16].

Підводячи підсумок, зосередимось на кількох моментах інформаційної політики видань, які ми взяли для аналізу – «Молва» й «Одеська газета». Обидві газети були одним з головних засобів масової інформації та виконували спеціальне призначення – функцію пропаганди та впливу на підкупаційне населення. Разом з тим, вони також провокували рефлексії десталінізуючі суспільство, відсилаючи читача до проблеми сталінської тиранії, репресивної політики влади та її сутності. На сторінках видань, які були дозволені окупаційною владою, популяризувалися ідеї збройного знищення

більшовизму, усунення соціальної підтримки сталінського режиму, викликанні серед населення невдоволення політикою Кремля, створенні широкого антикомуністичного фронту з усіх верств та етносів суспільства – селян, робітників, інтелігенції, віруючих, всіх, хто пережив репресії в СРСР. Відмінною рисою, однак, є явно виражена російська націоналістична спрямованість цих видань. Натомість, майже відсутні статті про сталінські репресії українського народу (як і інших народів на території УСРР), окрім, публікацій про голод 1930-х років. З огляду на українофобські настрої місцевих чиновників у регіоні та ставку окупаційної влади, перш за все на російських націоналістів, російськомовна преса всіляко усувала будь-яку можливість друкувати інформацію про боротьбу українців за створення самостійної Української держави. Український іредентизм лякав як окупаційну владу, так і російських націоналістів, які намагалися руками німецької та румунської армій відродити російську державність без більшовиків.

Крім усього іншого, ці видання інформативні, і досить широко відображали останні події у різних сферах життєдіяльності регіону та

світу. Це дає можливість сучасним дослідникам детально вивчати історичне минуле та шукати відповіді на актуальні питання, що цікавлять їх сьогодні.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА:

1. Грицак Я. 26-й ПРОЦЕНТ, або Як подолати історію / Ярослав Грицак. – К.: Фонд Порошенка, 2014. – С. 102
2. Держархів Одеської області (далі – ДАОО), ф.13, оп.2, спр.137, спр.138, спр.148.
3. Молва. – 1942. – 15 декабря.
4. Молва. – 1942. – 18 декабря.
5. Решиков Н. Советская каторга / Николай Решиков // Одесская газета. – 1942. – 19 мая.
6. Солоневич И. Россия в концлагере (сборник) / Иван Солоневич [Электронный ресурс] // Электронный библиотека Bookz.ru. – Режим доступа: http://bookz.ru/authors/sobnevi4-ivan/rossia-v_359/1-rossia-v_359.html
7. Солоневич И.Л. Россия в концлагере / Иван Солоневич // Молва. – 1942. – 15 декабря.
8. Бялковский М. Советская стратегия / Марк Белковский // Одесская газета. – 1942. – 27 марта.
9. Недзельская Е. 40-й – 41-й год в Бессарабии / Елена Недзельская // Молва. – 1943. – 30 марта.
10. Молва. – 1942. – 18 грудня.
11. Опрасков И. Среди трупов на богатейшей земле / Иван Опрасков // Молва. – 1943. – 25 марта.
12. Молва. – 1943. – 17 марта (передрук з газети «Заря»).
13. Молва. – 1943. – 5 февраля.
14. Одесская газета. – 1941. – 26 ноября.
15. Одесская газета. – 1942. – 17 февраля.
16. Молва. – 1942. – 20 декабря.

Михайлуца Микола «Десталінізація» та «декомунізація» в Одесі (1941-1943 рр.): мета, методи й акценти

На основі широкого документального нарративу періоду окупації Одеси розглядаються процеси ідеологічного протистояння сталінської й окупаційної пропагандистських систем. Розкрито пропагандистські цілі румунської адміністрації у «Транснїстрії» та показано акценти російськомовної преси, для якої була притаманна яскраво виражена російська націоналістична спрямованість. Визначено основні тематичні сегменти «декомунізації та десталінізації» по-окупантськи, запропоновано приклади, ілюстрації та висновки.

Ключові слова: декомунізація, десталінізація, Друга світова війна, Одеса, окупація, пропаганда

Михайлуца Николай «Десталинизация» и «декоммунизация» в Одессе (1941-1943 гг.): цель, методы и акценты

На основе широкого документального нарратива времен оккупации Одессы рассматриваются процессы идеологического противостояния сталинской и оккупационной пропагандистских систем. Раскрыты пропагандистские цели румынской администрации в «Транснистрии» и показаны акценты русскоязычной прессы, которой была присуща ярко выраженная российская националистическая направленность. Определены основные тематические сегменты «декоммунизации и десталинизации» по-окупантски, предложены примеры, иллюстрации и выводы.

Ключевые слова: декоммунизация, десталинизация, Вторая мировая война, Одесса, окупация, пропаганда

Myhailutsa Mykola «Destalinization» and «discommunization» in Odesa (1941-1943): objective, methods and accents

Processes of ideological confrontation of Stalin and occupational propagandistic systems are viewed in the article, based on wide documentary narrative of Odesa occupation times. Propagandistic aims of the Romanian administration in «Transnistria» were revealed and accents of Russian-language press (which was strongly marked Russian nationalistic direction) were shown in this research. Based thematic segments of occupational «decommunization and destalinization» were defined, examples, illustrations and conclusions were proposed

Keywords: decommunization, destalinization, The Second World War, Odesa, occupation, propaganda

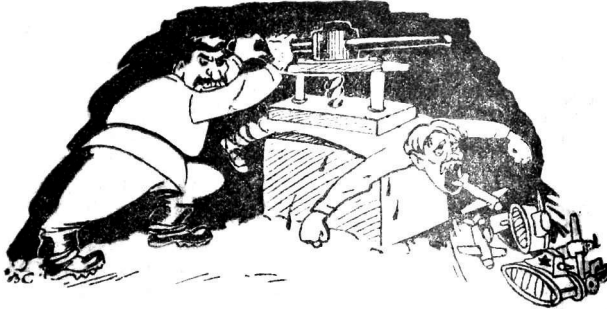
Рецензенти:

Тригуб О.П., д.і.н., професор

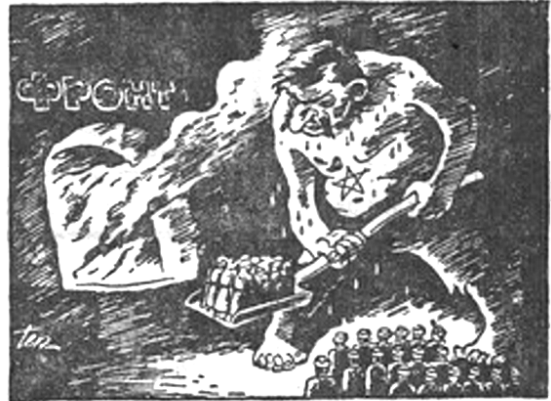
Шитюк М.М., д.і.н., професор

Надійшла до редакції 14.05.2016 р.

ІЛЮСТРАТИВНИЙ МАТЕРІАЛ
(газета «Молва» (Одеса), 1942-1943 рр.)

СОВЕТСКИЙ ПРЕСС

«Отец народов» за работой.

— За Родину. ..За веру православную!
Мы Вас наградим орденами
Кутузовича и Суворкина

НЕО-АРХИМЕД: Дайте мне точку опоры и я переверну весь мир.